

Отримано: 13 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: gudkova.nm@knutd.com.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-243-245

Гудкова Н. М. Формування навичок письмового перекладу як складової перекладацької компетентності студентів у немовних вишах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 243–245.

УДК: 81'243:378.147.227

Гудкова Наталія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент
Київський національний університет технологій та дизайну

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ЯК СКЛАДОВОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У НЕМОВНИХ ВИШАХ

У статті висвітлено доцільність формування навичок письмового перекладу як складової перекладацької компетентності студентів у рамках курсу «Іноземна мова фахового спрямування» у немовних вищих навчальних закладах. Описано алгоритм дій під час письмового перекладу, який передбачає певні етапи перекладацької діяльності, такі як аналіз тексту оригіналу, створення тексту перекладу та його редагування. Наголошено на когнітивній та психологічній природі перекладу та описано основні рівні механізмів діяльності перекладу. Доведено, що критерії визначення якості письмового перекладу обумовлюють наявність відповідних цим критеріям перекладацьких компетенцій студентів. Обґрунтовано раціональність реалізації на кореляційній основі одночасного викладання мови та навчання перекладу.

Ключові слова: перекладацька компетентність, письмовий переклад, немовний ВНЗ, професійна іноземна підготовка.

Nataliia M. Gudkova,
PhD in Linguistics, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design

FORMING THE SKILLS OF WRITTEN TRANSLATION AS A COMPONENT OF TRANSLATION COMPETENCE OF STUDENTS IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

The article highlights the expediency of developing translation skills as a component of student' translation competence within the framework of the «Foreign Language for Special Purposes» course in non-linguistic higher education institutions. An algorithm for writing translation, which involves certain stages of translation activity such as analysing the original text, creating the translation text, and editing it, is described. It is emphasised that writing translation as the main form of technical translation has cognitive and psychological nature. In this regard, the basic levels of mechanisms of translation activity are general psychological mechanisms, specific mechanisms within the activity and specific mechanisms of translation activity. It is proved that the criteria for determining the quality of written translation specify the presence of students' translation competencies corresponding to these criteria. The main of them are the substantive equivalence and adequacy of language translation of the text at the lexical, grammatical and syntactic levels as well as technological competence (specific knowledge, mastery of basic translation strategies and techniques), special competence (knowledge of the subject, knowledge of the terminological apparatus of the subject area), compensatory competence (ability to use dictionaries, databases and other sources). The rationality of realization on the correlation basis of simultaneous language teaching and translation training is substantiated.

Key words: translation competence, written translation, non-linguistic university, professional foreign training.

Постановка проблеми. Підписання Болонської угоди та інтеграція України в єдиний загальноєвропейський освітній простір істотно вплинули на орієнтацію та переорієнтацію українських освітніх стандартів. Значне розширення міжнародних, ділових, економічних і культурних контактів привело до зміни потреб і цілей володіння іноземними мовами не тільки в мовних, а також в немовних вищих навчальних закладах України. Сучасне проектування державних освітніх стандартів вищої професійної освіти засновано на компетентнісному підході, що покликає формувати ключові компетенції фахівців будь-якого напрямку, а саме: уміння вчитись; соціальна компетентність; загальнокультурна компетентність; здоров'язбережувальна компетентність; компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій; громадянська компетентність; підприємницька компетентність [7, с. 49].

Останнім часом все більше випускників немовних університетів у процесі своєї професійної діяльності спілкуються іноземною мовою, співпрацюють із закордонними компаніями та підприємствами як в усній, так і в письмовій формах. Таким чином, навчання перекладу з однієї мови на іншу стає одним з актуальних аспектів курсу «Іноземна мова фахового спрямування» в немовному ВНЗ.

Огляд останніх досліджень і публікацій свідчить про накопичений досвід з навчання перекладу технічних, економічних, художніх, медичних текстів (Л. П. Циленко, 2001; В. І. Карабан, 2002; Т. Р. Кияк, 2007; О. В. Ребрій, 2009; V. T. Montalt, 2011; Н. М. Гудкова, 2014; Смірнова, 2015; Поворознюк Р. В., 2018 та ін.). В деяких наукових роботах спостерігається зацікавленість проблемами суто письмового перекладу наукових текстів (Т. Д. Пасічник, 2011; Р. В. Поворознюк, 2013; Л. М. Черноватий, 2012; Л. О. Максименко, 2017), але аспекти перекладацької діяльності, пов'язані з письмовим перекладом спеціалізованих текстів студентами-нефілологами, залишаються поза увагою дослідників. В даний час знайомство з основами письмового перекладу літератури за фахом є одним з аспектів вивчення іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах, тому формування у студентів перекладацьких навичок і умінь на базі наукових текстів за фахом можна вважати одним із пріоритетних завдань навчання іноземної мови в описуваних умовах.

Завданням дослідження є вивчення алгоритму дій студентів під час письмового перекладу текстів фахового спрямування та висвітлення когнітивної природи перекладу для усвідомлення механізмів діяльності перекладу та подальшого

формування перекладацьких компетенцій студентів у практиці викладання іноземної мови студентам немовних вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У методиці розрізняють такі види перекладу, як переклад з рідної мови на іноземну та переклад з іноземної мови на рідну. Текст для перекладу та результат перекладацької діяльності можуть бути представлені як у фіксованій (письмовій), так і нефіксованій (усній) формах [14, с. 672]. При письмовому перекладі студенти поєднують написання, при якому багато разів подумки вимовляють іноземні слова, з пошуком невідомих слів у словниках. У більшості випадків на пошук невідомих слів відводиться достатньо часу, і текст не вимовляється вголос. При цьому студенти бачать текст, але не чуять його; вони подумки перекладають текст, не промовляють його вголос, повторюючи багато разів як іноземні, так й українські слова при їх написанні. До того ж, студенти можуть прочитати весь текст кілька разів, що створює загальне враження про написане. Цей алгоритм дій під час письмового перекладу відрізняє його від усного, оскільки виконуючи усний переклад студенти працюють в більш стресовій ситуації, бо не мають можливості зазирнути у текст, який мають слухати далі, або скоригувати вже здійснений переклад. При письмовому ж перекладі весь текст можна бачити, багато разів перечитувати, звертатися до попередніх фрагментів тексту й коректувати. Позитивним при письмовому перекладі тексту є те, що, не вимовляючи перекладений текст, здійснюється перехід перекладених нових слів у підсвідомість і пасивне володіння іноземною мовою, майже не зачіпаючи активної свідомості. З наявних видів перекладу навчання студентів немовного ВНЗ письмовому перекладу є доволі актуальним та доцільним, оскільки саме письмовий переклад є основною формою технічного перекладу.

В сучасній науці є цілий ряд з різним ступенем повноти визначень перекладу, що відбивають різні сторони цього багатогранного явища. У даній статті під перекладом ми розуміємо повноцінну передачу повідомлення засобами однієї мови на іншу мову.

Письмовий переклад – це такий вид перекладу, при якому оригінал і текст перекладу об'єднуються в акті міжмовного спілкування, результатом чого перекладений текст виступає у фіксованому на папері вигляді, до якого можна неодноразово звертатися. При цьому письмовий переклад може виконуватися як з письмових, так і з усних джерел.

Процес письмового перекладу, як і процес перекладу взагалі, охоплює цілий спектр механізмів, що здійснюють планувальну і регулюючу функцію в даній мовленнєвій діяльності. При цьому механізми розглядаються з позицій не тільки системного, але й рівневого підходу. Використовуючи концепцію рівневого підходу В. І. Єрмоловича, який наголошує на когнітивній та психолінгвістичній природі перекладу, можна виділити три рівні механізмів діяльності перекладу: 1) загальнопсихологічні механізми – сприйняття, пам'яті, осмислення; 2) специфічні в межах діяльності механізми – регуляція діяльності, увага, вірогідність прогнозування, синтез власного відтворення інформації; 3) специфічні механізми діяльності перекладу – перекодування зовнішніх кодів мови у внутрішні коди мовлення, механізми перемикавання, компресії, декомпресії [2, с. 46].

Якщо узагальнити наявні підходи щодо етапів процесу письмового перекладу, то можна виділити, вслід за Л. М. Черноватим, наступні три етапи: аналіз тексту оригіналу (ТО), створення тексту перекладу (ТП) і його редагування [18, с. 126]. Слід зауважити, що практично всі етапи супроводжуються використанням словника. На першому етапі, який можна позначити як впізнання та первинне осмислення слів і загальної структури тексту, до словника звертаються з метою загального інформаційно-сислового орієнтування в тексті. На другому етапі відбувається більш глибоке занурення у зміст тексту та відтворення смислової та стилістичної інформації оригіналу. На фінальному етапі здійснюється контрольне саморедагування, де також можливе використання словників для уточнювальних завершальних цілей.

Для визначення якості письмового перекладу існує декілька критеріїв. Але слід зауважити, що принципово невірно використовувати однакові критерії для оцінки якості перекладу, наприклад, високохудожнього літературного твору та патентного свідоцтва. Якщо для перекладу художнього твору одним з найважливіших критеріїв якості перекладу є лінгвокраїнознавча компетенція, яка передбачає знання не тільки рідної культури, а й культури того народу, на мову якого потрібно перевести, то для перекладу технічного тексту найголовнішими критеріями є змістова еквівалентність та адекватність мовного оформлення тексту перекладу на лексичному, граматичному та синтаксичному рівнях [16, с. 237]. Еквівалентність похідного та перекладеного тексту передбачає термінологічна правильність останнього, іншими словами, точність [8, с. 128]. Дана умова передбачає точну відповідність змісту оригінального і перекладеного тексту. Другою умовою, яка визначає якість письмового перекладу, є адекватність мовного оформлення тексту, тобто прозорість [8, с. 28]. Цей критерій передбачає, що перекладений текст повинен сприйматися не як переклад, а як текст, створений з дотриманням всіх норм і правил правопису мову, на яку перекладає студент, зі знанням лексики, граматики, фонетики, синтаксису цієї мови. Безумовно, вищеозначені критерії визначення якості письмового перекладу обумовлюють наявність відповідних цим критеріям перекладацьких компетенцій студентів, до яких відносимо також технологічну компетенцію (специфічні знання, володіння основними перекладацькими стратегіями та прийомами), спеціальну компетенцію (знання предмету, володіння понятійно-термінологічним апаратом даної предметної галузі), компенсаторну компетенцію (вміння користуватися словниками, базами даних та іншими джерелами додаткової інформації) [6, с. 56].

Виходячи з того, що в основі перекладацької діяльності в професійній сфері лежить мовна й комунікативна компетенції, а також беручи до уваги, що володіння іноземною мовою студентами технічних університетів є недосконалим, навчання перекладу слід здійснювати одночасно з формуванням мовних навичок і розвитком умінь в основних видах мовленнєвої діяльності. Отже, навчання письмового перекладу доцільно поєднується з навчанням інформативному читанню та письму. При цьому можна сказати, що одночасне викладання мови та навчання перекладу набуває більш раціональний характер, якщо воно реалізується на кореляційній основі [3, с. 123]. Тому навчання перекладу, на відміну від навчання іншим практичним аспектам мови, доцільно починати на другому етапі навчання, коли студенти опанували значним обсягом знань лексики, фразеології, граматики й стилістики.

В ході практичного навчання перекладу викладачеві слід демонструвати вдалі та невдалі переклади, щоб сформувати свідоме ставлення студентів до позитивних і негативних зразків перекладу та впевненість в адекватності власного пере-

кладу, який має поєднуватися з належною самокритичністю та здатністю до обґрунтованої критичної оцінки зразків перекладених текстів.

Висновки та перспективи дослідження. У висновку слід зазначити, що в умовах немовного вищого навчального закладу формування навичок і розвиток умінь письмового перекладу потрібно проводити спільно з навчанням мовної, мовленнєвої та лінгвокраїнознавчої компетенцій. Крім того, студенти немовного вищого навчального закладу повинні розуміти, що переклад є засобом, оволодіння яким, поряд з іншими комунікативними компетентностями, дозволить більш ефективно вирішувати професійні завдання, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці, дозволить отримати доступ до нових інформаційних ресурсів та розширить кваліфікаційні можливості. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні стратегій навчання письмового перекладу студентів інженерного профілю в технічному університеті та впровадженню цих стратегій у навчальний процес.

Література:

1. Гудкова Н. М. Особливості трансформації метафори при перекладі англomовного наукового тексту на українську мову. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологічна»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2014. Вип. 45, квітень. С. 224–226.
2. Ермолович В. И. Проблемы изучения психологических аспектов перевода. Тетради переводчика: научно-теоретический сборник. М.: МГЛУ, 1999. Вып. 24. С. 45–62.
3. Зайченко А. А. Сопреподавание языка и перевода будущим переводчикам в сфере профессиональной коммуникации. *Обучение иностранным языкам и культурам: Дискуссионные и нерешенные вопросы – Лемпертовские чтения – VIII. Материалы Международного научно-методического симпозиума*. Пятигорск: Издательство: Пятигорский государственный лингвистический университет, 2006. С. 120–124.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова Книга, 2002. 564 с.
5. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2007. № 32. С. 104–108.
6. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу. М.: Рема, 1997. 112 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
8. Куимова М. В., Кобзева Н. А. К вопросу обучения переводу иноязычных текстов в неязыковом вузе. *Молодой ученый*. Чита: Молодой ученый, 2011. № 3. Т.2. С. 127–130.
9. Максименко Л. О. Втілення сучасних підходів у процес формування у філологів-перекладачів компетентності у письмовому перекладі наукових текстів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 58. С. 93–101.
10. Пасічник Т. Д. Методика навчання майбутніх філологів писемного двостороннього перекладу комерційних листів: дис. ... к. пед. н. Київ, 2011. 300 с.
11. Поворознюк Р. В. Медичний переклад як засіб популяризації біомедичних знань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: серія «Філологія»*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 34. Т. 2. С. 74–76.
12. Поворознюк Р. В. Теоретичні засади аналізу письмових та усних перекладів медичних текстів. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту: серія «Лінгвістика»*. Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2013. Т. 20. С. 275–281.
13. Ребрій О. В. Переклад англomовної громадсько-політичної літератури. Європейський Союз та інші міжнародні політичні, економічні, фінансові та військові організації: навч. пос. для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2009. 240 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
15. Смірнова Т. Переклад текстів транспортної галузі: проблеми та перспективи. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ: Нац. авіац. ун-т., 2015. № 31. С. 80–90.
16. Фабрична Я. Г. Критерії оцінювання якості письмових перекладів текстів з методики навчання іноземних мов. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ: Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. Київ, 2014. Випуск 29. С. 237–243.
17. Циленко Л. П. Методика организации лингво-профессиональной подготовки современного инженера в процессе изучения курса «Технический перевод»: дис. ... к. пед. н. Тамбов, 2001. 234 с.
18. Черноватий Л. М. Навчання письмового перекладу: навички та уміння етапу аналізу тексту оригіналу і вправи для їх формування. *Філологічні трактати*. Суми, Харків, 2012. Т. 4. № 1. С. 126–131.
19. Montalt V. Medical translation and interpreting. *Handbook of translation studies*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. Vol. 2. P. 79–83.